

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆՆ

Ի ՓԱՐԻՔ

Փարիզի կովկասեան Ընկերութիւնը որ մօտ տարիէ մ'ի վեր հիմնուած է Փարիզ գտնուող Հայ, Վրացի եւ Ռուս կովկասցիներէ, մարտէի իրիկուներ, Ուօլինկիճըն փայէսի սրահներուն մէջ տուաւ երեկոյթ մը, որուն մեծագոյն հրապոյրը կը կազմէին հայկական, վրացական երգերը եւ կովկասեան պարեր (կիտառութի, պակ-տատուրի, լեզկինքա, ուզուխտարա) :

Երեկոյթէն առաջ, երգերուն ընդհանուր կրկնութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի Երգ-Թաղապետարանի մեծ սրահին մէջ, լուսարանող բանաստեղծի մը մը Գ. Չօպանեանի :

«Ընկերական գիտութեանց բարձր Դպրոց»ի Գեղարուեստական բաժնին անօրէն եւ ծանօթ երաժշտական քննադատ Պ. Ռոմէն Ռոլանի խնդրանքով, մարտ 1ի իրիկուներ այդ կովկասեան երաժշտութեան փոքրիկ նուագաշահները՝ բանաստեղծի մը միասին՝ կրկնուեցաւ «Գեղարուեստի Դպրոց»ի սրահին մէջ, ներկայութեամբ ֆրանսացի արուեստասէրներու խումբի բաղմութեան : Երգեցիկ խումբը կը կազմուէր՝ մեծ մասամբ սիրողներէ (ռուս, ռուս հրեայ, հայ, վրացի), հայկական խմբերգները՝ ղեկավարութեամբ Պ. Մուղունեանի, վրացականները՝ Պ. Բորիցիի : Երգուած հայկական խմբերգներն էին Լիֆօ դէ լի (պարերգ) Կարա-Մուրզայի ներդաշնակմամբ, Սարէն կուգայ ձիաւոր եւ «Հապրպան» (ներդաշնակմամբ Պ. Միքայելեանի), Ռ'վ Հայոց Աստուած (ներդաշնակութիւն Եկ-մալունի) եւ Կիկկալլա (ժող. հօլուրերգ) : Պ. Մուղունեան, փայլուն ապագայ խոստացող երիտասարդ թենոր մը՝ աչակերտ Օր. Մ. Բաբայանի, մեներգեց զմայելի կերպով Արախի արտասուք : Պ. Տրօպանեանց Թադի վրայ ամեց քանի մը պարսկական եղանակներ (Ջարկահ, Պայարի, Շիրակ, Մանուր) ինչպէս եւ մեր Կոռնկը ու Ձեւ խաղա պարերգը : Վրացական երգերն էին «Թոնիկ» , «Տնակ» , «Օթոր» , «Նանուէր» , «Զուրնա» : Խումբը երգեց նաեւ

ռուսական Ռ'վ աշնան գիշեր ժողովրդական երգը :

Պ. Չօպանեան մէկ քանի բառով բացատրեց կովկասեան ընկերութեան նպատակը , « որ է , ռուս , փարիզի՝ մարդկային եղբայրութեան եւ ազատութեան զաղափարներու այս մայրաքաղաքին մէջ՝ մերձեցնել ներկայացուցիչներն այն այլազան ցեղերուն , որոնք քով քովի կ'ապրին եւ կ'ովկաս » : « Ու չկայ , աւելցուց , մերձեցման ու համաձայնութեան լուսագոյն ոլորտ՝ քան զեղեցկագիտական ոլորտը . այլ եւ այլ ցեղերու ներկայացուցիչներ , համախմբուած՝ մտաւորական բաներու մասին միասին խօսակցելու եւ իրենց ազգային երաժշտութիւնն ու բանաստեղծութիւնը իրարու ճանչցնելու համար , Գեղեցկութեան անդիմադրելի հմայքէն տիրապետուած , բնագոյրէն կը մղուին իրար յարկելու եւ սիրելու , որովհետեւ ոչինչ կայ որ Արուեստին չափ ապացուցանէ մարդկային սըրտին միութիւնը՝ արտայայտութեան ցեղական տարբերութեանց ներքեւ :

« Արդէն՝ անուշք որ այս կովկասեան ընկերութիւնը հիմնած են , կը ներկայացնեն ցեղեր որ , պատկանելով միեւնոյն քաղաքակրթութեան , կապուած՝ պատմական ազնիւ աւանդութիւններով որ համերայնութիւնը պարտաւորէ կը լարձընեն իրենց , բոլորն ալ եղած են իրարու հետ համաձայնելու եւ իրար սիրելու համար :

« Մտքի մէջ որ համաձայնութեան այս դաշինքը՝ զեղեցկութեան եւ ընկերական ներդաշնակութեան իտէալով մը խանդավառուած մարդոց ձեռքով կնքուած այստեղ , տարածուի ամբողջ կովկասի մէջ , ընդգրկուի հոն միասին ապրող բոլոր ցեղերէն , այնտեղ տիրել տալու համար համերայնութիւնը , փոխադարձ յարգանքն ու համակրութիւնը , ու բաղձանքը՝ ազատութեան ու քաղաքակրթութեան գործին նուիրելու այդ բոլոր ուժերը՝ ներդաշնակօրէն

համարմբուած եւ իւրաքանչիւրը պահելով իր ուրոյն ինքնատարութիւնը : »

Յետոյ, բանախօսը քանի մը լուսարանութիւններ առաւ երգուած կտորներուն մօտին, եւ իւրաքանչիւր երգի խօսքերուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կարդաց : Եկմայեանի « Ո՛վ Հայոց Աստուած յին առթիւ, որ Վարդանանց դրուագէն ներշնչուած երգ մըն է, բացատրեց եւ. դարու հայկական ապստամբութեան նշանակութիւնը ընդհանուր պատմութեան տեսակէտով. « Այս երգը, ըստ, կ'ոգէ այն երկարատեւ ու դժնդակ պայքարը զոր Հայութիւնը պարտաւորուեցաւ եւ. դարուն միեւ Պարսկաստանի Սասանեանց գէմ, որո՞ք կ'ուզէին զրաշաղկապել կրօնը բռնի ընդունել տալ Հայոց : Բիրտ ձուլման շանք մըն էր այդ, եւ ամէն բանէ առաջ իրենց ազգային գոյութիւնը, իրենց ցեղային ինքնութիւնը պահպանելու համար էր որ Հայերը իրենց արիւնը թափեցին. Աւարայրի նշանաւոր պատերազմին մէջ, Վարդան Մամիկոնեանի, հայկական բանակին սպարապետը, ինկաւ հազար երեսունուկէց զինակիրներու հետ, բայց Պարսկաստանն է որ պարտուեցաւ այն յամառ կամքէն զոր հայ ժողովուրդը ցոյց տրուաւ իր ազգային աւանդութիւնները պահպանելու ազատութեան դատը յաղթեց բռնութեան, եւ այդ յաղթանակը՝ եղաւ նաեւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան յաղթանակը արեւելեան բռնապետութեան դէմ : »

Պարսկական եղանակներուն անցնելով, բանախօսը ըսաւ. « Ռուսեր, Վրացիք, Հայեր, բոլորն ալ դարաւոր պայքար են մղած Պարսից գէմ, բայց երբեք չեն դադրած սքանչանալէս ստեղծագործ հանճարին վրայ այդ մեծ ժողովրդիկն որ համացեղ է Եւրոպայի ազգերուն եւ Ասիայ ամենէն գեղեցիկ քաղաքակրթութիւններէն մին արտադրած է : Դուք բոլորը կը ծանշեաք պարսիկ բանաստեղծութեան վեհ շքեղութիւնը. պարսիկ երաժշտութիւնը նուազ ծանօթ է, բայց ոչ նուազ շանկեան. ուրախ եմ տեսնելով որ Հայ մը պիտի ներկայացնէ ձեզ այս իրիկուն քանի մը նմոյշներ այդ երաժշտութեան : Արդէն, առաւելած Հայաստանի, մասնաւորապէս Ղարաբաղի մէջ է, որ պարսկական բանաստեղծութիւնը պահպանուած եւ զարգացած է իր ամենէն մաքուր ձեւով : Եւ հայ

երաժիշտներ են, Ղօրդանեան, Տիգրանեան, որ առաջին անգամ ջանացած են այդ երաժշտութիւնը եւրոպական կազապարի մը մէջ հոսեցընել : »

Պ. Զօպանեան իր բանախօսութիւնն աւարտեց Արաբի արշաւաւոր ֆրանսերէն թարգմանութիւնն արտասանելով :

Այդ նուագահանդէսը գտաւ շատ ջերմ դուռնութիւն ֆրանսացի ունկնդիրներուն մօտ. հանդիմով կ'իմանանք որ քանի մը նշանաւոր ֆրանսացի գեղարուեստագէր տիկիններ. (մարքիզուհի տը Սէն-Փոլ, կոմսուհի տը Սիւթրիս, պարոնուհի տը Բոնիթանտոն, դեմուհի տ'Իւզէս, տիկին Լըմէր, մարքիզուհի տը Պրու, եւն.) հրաւիրած են Պ. Մուղուռեանը հայկական երգեր երգելու իրենց սալօնին մէջ. Ֆիկլարօ, իր 20 Ապրիլի թիւին մէջ, զի զր' խօսելով մարքիզուհի տը Պրուի նուագահանդէսին վրայ. « Հայազգի թիւնորը՝ Մուղուռեան, իր տաք, քաղցրաշնչաւ եւ տարօրինակ հրապոյր ունեցող ձայնը արժեցուց հայկական ու առասպաւն երգերուն մէջ : »

Le Mercure Musical երաժշտական կարեւոր ամսաթերթին մէջ, Պ. Ռոմէն Ռուան այդ երեկոյթին նուիրած է հետեւեալ տողերը.

« Փարիզի կովկասեան Ընկերութիւնը . . . մարտ 1-ի հիւնդարի իրիկունը նուագահանդէս մը տուաւ. Ընկերական զինուորացիք բարձր դրօշոցին մէջ, Հայկական գեղեցիկ խմբերգներ երգուեցան, խորունկ ու երազուն, ղեկավարութեամբ Պ. Մուղուռեանի որ յետոյ մեներգեց, հիանալի հրայրքով ու տաղանդով, եղբերական ողբերգ մը, Արաբի արշաւաւոր : Վրացական երգեր, յատկա, արեւուտ, գրեթէ խաղական, ղեկավարութեամբ Պ. Բորիցէի, Պարսկական եղանակներ, Քարի վրայ ամուսեցան Պ. Տրդատեանէն : Այդ բոլոր կտորները հասարակութեան ներկայացուեցան Պ. Զօպանեանի մէջ շատ յստակ ու շանկեան բանախօսութեամբ : »

Le Mercure Musical միւսնոյն թիւին մէջ, Լուի Լալուս հռուս երաժշտագէտին ստորագրութեամբ՝ կը դանենք հետեւեալ գնահատական տողեր տաղանդաւոր երգչուհի Օր. Մարգրիտ Բարայանի մասին.

« Ընկերական զինուորացիք բարձր դրօշոցին մէջ Պ. Քերրո Քիւտովար 22-ի իրիկունը մեզի

լսելի ըրաւ Պախի աշխարհիկ փանքաբներէն մէկ քանին . Մխափողի փանքաբէն եւ ուրիշ ոչ նը-
ւազ սիրուն քանի մը կտորներէ յետոյ , լսե-
ցինք Հայփցիկի ընտրութեանց համար փանքաբը,
ուր արդէն կարելի է նկատել Պեթովընի գորո-
վալից ժպիտը , բայց դեռ զերծ աճէն դառնու-
թեանէ . Օր . Մարգրիտ Բաբայեան այդ երգը եր-
գեց ձայնով մը աւելի փափուկ , ձկուն ու հեշտ՝
քան ինչ որ կարելի է երազել , եւ ժանաւանդ
անկեղծութեամբ մը որ կը յուզէ եւ կը հմայէ
առաջին վայրկեանէն : Որովհետեւ մարդ կը
գուշակէ , զինքն իմանալով , թէ այդ զմայ-

լելի արուեստագիտունին հանդէսին համար մի-
այն կ'երգէ , եւ այնպէս ինչպէս մենք կը խօ-
սինք , իր մտածումն ու զգացումը արտայայտե-
լու համար . Շատ գողարիկ կերպով մարմնաւո-
րեց նաեւ Լիլէնի յամառ ժպիտը եւ նազոտ որկ-
րամոլութիւնը « Սուրճի զեղծման վրայ » քան-
թաթին մէջ , ուր Պ . Բետեր ըսրձը ոճով ու
սքանչելի ձայնով Շլէնտրիան մը եղաւ , մինչ-
դեռ երիտասարդ թենոր մը , Պ . Մուզունեան ,
ծափահարել կուտար օրկան մը արտասովոր
ընդարձակութեամբ եւ շատ քաղցր հնչիւ-
նով :

Փարիզի Հայկական Միութիւն

Փարիզի « Մասիս » Հայկական Ակումբին
անդամները իրենց Մարտ 8ի ամսական հա-
ւաքման մէջ , որոյցցին հիմնել ընկերութիւն
մը՝ « Փարիզի Հայկական Միութիւն » անու-
նով , Ընտրեցին յանձնախումբ մը՝ կանոնադ-
րութիւնը խմբագրելու համար : Այդ յանձնա-
խումբը զոր կը կազմէին ՊՊ . ԲԺ . Ա . Բաբայ-
եան , Յ . Իսքենտէր , Հ . Մելիքեան , Մ . Յովա-
կիմեան , Շիրվանզադէ եւ Ա . Չօպանեան ,
պատրաստեց կանոնադրութիւնը , եւ մարտ 31ի
իրիկունը ներկայացուց « Մասիս » Ակումբի
անդամներուն , որոնք քանի մը փոփոխութիւն-
ներով ընդունեցան զան :

Հիմնադիր անդամները ընտրեցին « Տնօրէն
Խորհուրդ »ի համար հետեւեալ անձերը . ՊՊ . ԲԺ .
Ա . Բաբայեան , Յ . Իսքենտէր , Հ . Մելիքեան ,
Մ . Յովակիմեան , Ներսէս Խան Ներսէսեան ,
Շիրվանզադէ , Ա . Չօպանեան :

Տնօրէն Խորհուրդը իր Դիւանը ընտրեց սա-
պէս . Ներսէս Խան Ներսէսեան , Ատենապետ ,
Շիրվանզադէ՝ Փոխ-Ատենապետ , Համբարձում
Մելիքեան՝ Գանձապար , Ա . Չօպանեան՝ Ատե-
նադպիր :

ՎԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ

Հայկական Միութեան

Ն Պ Ա Տ Ա Կ

ՅՕԴՈՒԱՄ 1. « Փարիզի Հայկական Մի-
ութիւն » Ընկերութեան նպատակն է .

I. Նպատակ , օրինական միջոցներով ,
հայ ազգի բարոյական եւ նիւթական շահերու
պաշտպանման :

II. Զանցեցնել քաղաքակրթ յաշխարհին՝
Հայութեան անցեալ ու ներկայ կեանքը եւ
մտաւոր գործունէութիւնը :

III. Տարածել հայ ժողովրդին մէջ արեւ-
մրտեան քաղաքակրթութիւնը :

Գործունէութեան միջոցներ

ՅՕԴՈՒԱՄ 2. « Փարիզի Հայկական